

УДК 811.16.81'255

Т.В. ІЩЕНКО,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та перекладу
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ НОРМИ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЇ ФАХОВОЇ МОВИ СПОРТУ

Статтю присвячено вивченню особливостей наукового тексту методом лінгвістичного аналізу. Запропоновано методику лінгвістичного аналізу в перекладацькому аспекті. Зроблено спробу розглянути комунікативно-прагматичні норми перекладу наукового тексту.

Ключові слова: лінгвістичний аналіз, проблеми перекладу, офіційно-діловий стиль, офіційно-діловий текст, прагматичні норми перекладу, комунікативні норми перекладу.

Обслуговуючи потреби суспільства в державному, громадському, економічному, спортивному й політичному житті, тексти наукового стилю мають значні відмінності у межах жанру. Крім того, відрізняються вимоги до таких текстів в різних мовах. Однак для всіх текстів наукового стилю характерні й спільні мовні риси, зумовлені специфікою його використання.

Мета даної статті – дослідити особливості наукового тексту методом лінгвістичного аналізу з урахуванням перекладацького аспекту.

Структурно й функціонально науковий стиль фахової мови спорту, як і мови взагалі, неоднорідний. В його межах можна виокремити такі основні підстили (жанри): академічну наукову літературу, технічну наукову літературу та галузеву наукову літературу (наукові статті в академічних журналах, вісниках *Science and Football*, *Journal of Sports Science and Medicine (JSSM)*, *Science & Sports*, *Journal of Sports Sciences*, *Medicine and Science in Sports and Exercise*, *Journal of Athletic Training*, *European Journal of Sport Science*, монографії тощо). Загалом, в онлайн-доступі представлено щонайменше 64 англомовних наукових журналів, присвячених спортивній тематиці, що вказує на неабияку популярність наукових розвідок у сфері спортивної фізіології, біомеханіки, психології, медицини, спортивного харчування, спортивних технологій тощо. В нашому дослідженні ми проаналізували статтю Томаса Хайнена (*Thomas Heinen*) *When is Manual Guidance Effective for the Acquisition of Complex Skills in Gymnastics*, опубліковану в науковому журналі з психології спорту *International Journal of Sport Psychology*.

Композиція статті відображає послідовність фаз наукового дослідження: анотація; формулювання проблеми; огляд останніх досліджень і публікацій; методи наукового дослідження; формулювання завдання дослідження; виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів, які подані за допомогою не тільки лексичних, граматичних та стилістичних засобів, а й з використанням малюнків, графіків, таблиць; висновки; список використаних джерел. Основна, визначальна мовна функція даної наукової статті, як вже було відзначено, комунікативна, оскільки текст статті має забезпечити інформаційні процеси в галузі спорту, що передбачає використання лексичних одиниць в прямому значенні: *gymnastics*, *procedure*, *guidance*, *performance*, *psychological factors*, *evidence*, *experiment* тощо. Вторинна функція мови статті, що аналізується, – експресивна

та реалізується в тексті за допомогою експресивно забарвленої лексики, такої як епітети, метафори та сталі вирази: *noteworthy, successful, significant, dangerous, excellent, crucial, great, naive, top-level, in light of these findings, remained blind, are in line with* тощо. Експресивна функція також реалізується в тексті наукової англомовної статті завдяки використанню автором різних типів емфатичних конструкцій. Наприклад: *We found no significant main effect of Experimental Group, $F(1, 24) = 3.37, p = .08$, Cohen's $f = 0.37$, achieved power = .72, but a significant main effect of Learning Step, $F(2.93, 70.38) = 4.71, p = .002$, Cohen's $f = 0.44$. Або: In Experiment 2, we found that guidance had no effect on movement quality in the acquisition phase or in the transfer test since neither the differences in performance rating scores in the steps of the methodical progression nor those in the transfer test were significant [2].* Заперечний займенник *no* та конструкція ... *neither... nor* вельми продуктивні засоби створення емфаз в науковому тексті.

Фаховості тексту статті також додають латинські вирази *post-hoc, per se*, що мають виключно професійне застосування в англомовному тексті, оскільки ступінь стилістичної маркованості цих одиниць є дуже високим, як результат – чітке обмеження сфери застосування.

Перекладач наукового тексту має зважати на різні вимоги до стилю наукових текстів англійською та українською мовами та при перекладі уникати емоційної лексики та емфатичних конструкцій, знижуючи експресивність тексту, якщо, звісно, замовник перекладу не поставив іншого завдання.

Основні текстоутворюючі функції виконують категорії зв'язності, оцінки (що було продемонстровано вище), тональності, локальності та темпоральності. Але, якщо говорити про домінуючу категорію, то в тексті аналізованої наукової статті це категорія зв'язності, тональності та темпоральності.

Щодо формальних засобів забезпечення когезії тексту, то в аналізованому тексті маємо лексико-граматичні засоби: іменники (*guidance, experience, skill, stage* тощо), займенники різних розрядів (*he, they, this, it, that, some* тощо); прислівники *neither, either*, що можуть формувати сполучник *neither...nor, either...or*; прислівники з просторовим та часовим значеннями (*now, at the moment, then, after, later, next, before, already, last, lately, past*). Досить часто функцію засобу зв'язку самостійних речень виконують лексичні повтори іменників, дієслів, прикметників та інших частин мови. Серед функціонально-синтаксичних засобів забезпечення когезії наукового тексту маємо: конструкції зв'язку (*in addition, as well as, apart from, in addition to, for example, for instance*), вставні слова, прислівники (*firstly, namely, alternatively, finally, therefore*).

В статті, що аналізується, конструкції зв'язку доволі різноманітні. В процесі вивчення наукової статі ми виявили 7 конструкцій, 21 вставне слово та словосполучення, 18 прислівників та прислівникових зворотів, 14 різноманітних сурядних та підрядних сполучники, що виражають різноманітні відношення між висловлюваннями. Таким чином, як бачимо з наведених прикладів, логічна схема тексту даної наукової статті має експліцитне вираження та забезпечена мовними зв'язками. Отже, спостереження доводять, що надзвичайно важливим завданням перекладача є не стільки максимально повне відтворення змісту окремих одиниць тексту оригіналу, скільки збереження змістової єдності тексту та адекватна передача характеру зв'язку між окремими висловлюваннями. Під адекватною передачею зв'язності при перекладі ми розуміємо відтворення зв'язків оригінального тексту на максимально можливому рівні еквівалентності [1, с. 45]. Одна з мовних розбіжностей полягає в тому, що лінгвістичні засоби зв'язку між реченнями англійської мови не завжди здатні виконати таку саму функцію в українській мові та навпаки. Відповідно, лише правильного перекладу окремих речень недостатньо. Перекладач має використовувати додаткові зміни (перекладацькі трансформації), щоб адекватно передати зв'язність оригінального тексту в перекладі (А. Нойберт, К. Клауди, Б. Качру).

Тональність тексту наукової статті – тональність об'єктивності. Коефіцієнт тональності надзвичайно низький, оскільки, за І.Р. Гальперінім, безособові тексти мають слабе поле тональності, але тональність присутня завдяки оцінній лексиці, що є проявом особистості автора, крім того, тональність об'єктивності – це також тип тональності. Для тексту наукової статті характерна об'єктивна та фактуальна модальність, що неминуче призводить до ви-

користання модальних дієслів [1, с. 68]. Для викладення фактів маємо модальні дієслова *can, will*. Наприклад: *Because it can be adjusted according to the learner's stage of skill and experience of the coach, manual guidance is an adaptive procedure providing physical support, assistance, or assurance as a result of the physical force the coach applies to the learner (Arkaev & Suchilin, 2004). Guidance will usually have, by definition, strong effects on performance during acquisition, whereas there is conflicting evidence about its effects on retention and transfer (Schmidt & Lee, 2005) [2]*. В описі потенційних можливостей домінують динамічні модальні дієслова *can, could, may*. Наприклад: *Manual guidance may also affect psychological factors such as fear of injury or self-efficacy. Effects of manual guidance on acquisition and transfer of motor skills can be explained by the specificity of learning hypothesis (Schmidt & Lee, 2005) [2]*.

Категорія темпоральності, тобто організація поля часу, пов'язана із загальною настановою наукового тексту інформувати про результати наукових розвідок. Морфологічні засоби вираження категорії часу в тексті реалізуються, перш за все, завдяки використанню «позачасового презенса» [1, с. 77] Лексичними сигналами об'єктивного часу в тексті статті *When Is Manual Guidance Effective For The Acquisition Of Complex Skills In Gymnastics?* можна вважати маркери часу: *when, after, before, next time, previous attempt* тощо. Крім функції загально текстового зв'язку, маркери часу виконують функцію сегментації, оскільки вони розташовуються, як правило, на початку абзаців, іноді – на початку та наприкінці змістового фрагмента наукового тексту, наприклад: *Each individual session began with a 10- to 15-min warm-up phase, including physical preparation exercises and lead-up activities. Then, a learning phase of 40 to 45 min was conducted and the training session ended with a 10- to 15-min cool-down period [2]*.

Маркерами наукової інформації в текстах на граматичному рівні виступають: складні речення з чітко вираженим сурядним або підрядним сполучниковим зв'язком, пасивні конструкції, інфінітивні, прикметникові та герундіальні звороти, безособові, узагальнені чи неозначені дієслівні форми, як правило, теперішнього часу, еліптичні речення, наприклад: *The athlete will acquire a novel skill better with manual guidance techniques than without, as long as the following two conditions apply: the manual guidance enables him/her to perform the skill accordingly and the applied guidance technique does not alter the task intrinsic feedback the athlete needs when acquiring the movement pattern of the criterion movement (cp., Coull, Tremblay, & Elliott, 2001; Keetch, Schmidt, Lee, & Young, 2005) [2]*. Даний приклад – речення з журнальної наукової статті, воно має складну синтаксичну конструкцію з підрядним, сурядним та безсполучниковим зв'язком. Крім того, останнє підрядне речення часу еліптичне, що є засобом мовної економії в тексті статті, але не дуже типовим явищем в науковому тексті. Використання займенників *him/her* робить речення максимально коректним, об'єктивним та безособовим. Таке ж завдання вирішує й використання пасивного стану: *Because it can be adjusted according to the learner's stage of skill and experience of the coach, manual guidance is an adaptive procedure providing physical support, assistance, or assurance as a result of the physical force the coach applies to the learner (Arkaev & Suchilin, 2004) [2]*.

Використання саме цих граматичних категорій підтверджує думку про безособовість викладення інформації у науковому тексті, яка характеризується формальною відсутністю суб'єкта дії, його пасивністю, неозначеним або узагальнюючим характером. Ця ознака суттєва для правильного сприйняття та розуміння фахового тексту і досягається використанням такого важливого стилістичного прийому, як узагальнення викладення інформації [1, с. 109].

Характерною рисою наукових статей можна також вважати використання посилань і цитування та, як результат, список використаних джерел. У науковій статті, що аналізується, автори використовують гарвардську систему посилань та оформлення бібліографії.

Текст статті сприймається нелегко, оскільки насичений науковою лексикою, спортивними термінами. В тексті 8231 слово, з них іменників – 2875, займенників – 356, числівників – 217, прикметників та дієприкметників – 1090, прислівників – 250, службових слів – 2750 та лише 693 дієслова, з яких 78 модальних дієслів. Цей розклад підтверджує, що текст науковий, книжний з дуже обмеженою динамічністю. Одноманітність лексики та її термінологічність, дієслівна обмеженість тексту ускладнює його читання і навіть наукове осмислення. Такі тексти досить характерні для наукового стилю та створюються для обмеженого кола науковців та фахівців, що лише підкреслює їх певну елітарність.

Характерною рисою фахових текстів першої групи можна також вважати використання таблиць, малюнків, схем, діаграм. Наведені маркери виступають розпізнавальними лінгвістичними сигналами інтертекстуальної взаємодії неоднорідних англомовних фахових текстів спорту.

Список використаних джерел

1. Heinen Th. When is manual guidance effective for the acquisition of complex skills in Gymnastics? [Електронний ресурс] / Thomas Heinen. – Режим доступу: http://www.academia.edu/1557449/When_ismanual_guidance_effective_forthe_acquisition_of_complex_skills_in_Gymnastics (Останнє звернення 16.10.2016).
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – 2-е изд. – М.: УРСС, 2004. – 137 с.

References

1. Heinen, Th. When is manual guidance effective for the acquisition of complex skills in Gymnastics? Available at: http://www.academia.edu/1557449/When_ismanual_guidance_effective_for_the_acquisition_of_complex_skills_in_Gymnastics (Accessed 16 October 2016).
2. Galperin, I.R. *Tekst kak ob'ekt lingvisticheskogo issledovaniya* [Text as an object of linguistic analysis]. 2nd edition. Moscow, URSS Publ., 2004, 137 p.

Статья посвящена изучению особенностей научного текста методом лингвистического анализа. Предложена методика лингвистического анализа в переводческом аспекте. Сделана попытка рассмотреть коммуникативно-прагматические нормы перевода научного текста.

Ключевые слова: лингвистический анализ, проблемы перевода, научный стиль, научный текст, прагматические нормы перевода, коммуникативные нормы перевода.

The article is devoted to the business and official texts features which have been investigated by means of linguistic analysis. The linguistic analysis methodology for translation purpose was offered. The attempt to learn communicative and pragmatic norms translation was made.

Key words: linguistic analysis, problems of translation, business and official style, pragmatic norms of translation, communicative norms of translation.

Одержано 7.11.2016.